פרק זה ממשיך לדון בלשונות שונים של קבלת נזירות.

משנה

משנה זו דנה במי שמקבל נזירות וכולל בלשונו דברים שאינם בכלל איסורי נזירות: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת** – תאנים יבשות, **וּמִן הַדְּבֵילָה** – תאנים דרוסות וכבושות בכלי, כלומר שפירש בדבריו שמקבל על עצמו נזירות מתאנים, שאין נזיר אסור בהם, ולא פירש שמקבל על עצמו נזירות מיין, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הרי זה נָזִיר** ונאסר בכל דבר שנזיר אסור בו, ובגמרא יבואר הטעם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ נָזִיר** – לא חלה עליו נזירות, שאין נזירות מתאנים. ואין זה דומה לאומר 'הריני נזיר', שנכללים בדבריו כל דיני הנזירות, משום שכאן פירש בדבריו שרצונו לקבל עליו רק נזירות מגרוגרות ודבילה, ואי אפשר לכלול בדבריו את כל דיני הנזירות.

דעה אחרת בשיטת בית שמאי: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַף בְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי** שבדיבורו חל עליו איסור, **לֹא אָמְרוּ** כן לגבי איסורי נזירות, **אֶלָּא** לגבי איסור נדר שחל על התאנים, **וּבְאוֹמֵר** הנודר **הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן** – שאחר שאמר 'הריני נזיר מהגרוגרות והדבילה' ביאר לנו שכוונתו היתה שיאסרו התאנים עליו כקרבן ויפרוש מהם, ובאופן זה חל נדרו ונאסר בגרוגרות ודבילה, אבל אף לבית שמאי לא חלה עליו נזירות, שלא היתה כוונתו כלל לקבל על עצמו נזירות:

גמרא

שנינו במשנה: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** הרי זה **נָזִיר**. מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** – מדוע לדעת בית שמאי חלה עליו נזירות, והרי **'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן'** (במדבר ו ד) **אָמַר רַחֲמָנָא** [–אמרה תורה], הרי שנזירות היא פרישה מהנעשה מגפן היין ולא מגרוגרות ודבילה, ואם כן מדוע חלה נזירות על האומר הריני נזיר מגרוגרות ודבילה.

מתרצת הגמרא: **בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי לָהּ** [–סוברים] **כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במסכת ערכין (ה.), **אֵין אָדָם מוֹצִיא דִּבָּרָיו לְבַטָּלָה** – אין דרכו של אדם לומר דברים בטלים, ולכן המקבל על עצמו איזה דבר בלשון שאין לה משמעות, אנו מפרשים את כוונת דבריו במשמעות אחרת שקרובה ללשון שהוציא מפיו, כדי שעל ידי כך יוכלו דבריו להתקיים. וגם כאן באומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות', אף שאמר דבר שאין לו משמעות, אך מכיון שברור שלא הוציא דבריו לבטלה, אומרים שאדם זה טעה וחשב שגם גרוגרות הם מאיסורי נזיר, וכוונתו ליאסר בכל איסורי נזיר ואף בגרוגרות, ולכן אומרים בית שמאי שחלה נזירותו.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל: **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר** במסכת תמורה (כה:), **בְּנֶמֶר דִּבָּרָיו אָדָם נִתְפָּס** – אדם שאמר שתי לשונות ובכל לשון יש משמעות אחרת, כוונתו שיחול הדבר כפי שאמר בסוף דבריו. ולכן כאן שאמר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' אף שתחילת לשונו שאמר 'הריני נזיר' משמע שקיבל נזירות מיין, אנו מפרשים שרצונו שיחול הנדר כפי שאמר בסוף דבריו 'מן הגרוגרות', **וּמכיון** שכך **הַאי נָזִיר וּפָתְחוֹ עָמּוֹ הוּא** – בלשון נדר זה יש פתח המתיר את הנדר, שבגמר דבריו אמר 'מן הגרוגרות', וגילה לנו שזה שבתחילת דבריו אמר 'הריני נזיר' לא היה בדעתו לקבל נזירות, ולכן הוסיף ואמר 'מן הגרוגרות' שהם דברים שאינם שייכים כלל לקבלת נזירות.

גמרא מקשה מדוע לבית שמאי הרי הוא נזיר: **וּבֵית שַׁמַּאי נַמִּי נָזִיר וּפָתְחוֹ עָמּוֹ הוּא** – הרי גם לבית שמאי יש להקשות ש'נדר ופתחו עמו הוא', שכיון שבגמר דבריו אמר 'מן הגרוגרות', בהכרח שכוונתו לסתור את דבריו הקודמים, ואף אם סוברים בית שמאי כרבי מאיר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, כאן גילה דעתו שאף שאמר 'הריני נזיר' לא נתכוין לקבל נזירות, אלא רצונו לומר דברים בטלים.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי** שאומרים שחלה עליו נזירות **סָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר, אֵין אָדָם מוֹצִיא דִּבָּרָיו לְבַטָּלָה** – אין דרך בני אדם לומר דברים בטלים, ולכן אין לפרש שכוונתו היתה לומר דבר אחד שהוא נזיר מן הגרוגרות, שכיון שסוף דבריו סותרים את תחילת דבריו, נמצא שאמר דברים בטלים, אלא מחלקים את דבריו, וכאילו אמר שני דברים נפרדים, **בֵּינָן דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** – מיד כשאמר כך **הֲוָה לֵיהּ נָזִיר** – הרי הוא נזיר, **וְכִי קָאָמַר** – וכאשר סיים את דבריו ואמר **מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה**, אין הוא ממשיך לקבל על עצמו נזירות, אלא **לְאִיתְּשׁוּלֵי הוּא דְּקָאָתֵי** – הוא בא להישאל על נדרו, ולחזור בו מנזירותו, וכמו הנשאל לחכם ומתחרט על נדרו, כך גם הוא בתוך כדי דיבור לקבלת הנזירות, מתחרט על קבלתו, **וּבֵית שַׁמַּאי לְטַעֲמַיְיהוּ** [–לשיטתם] **דְּאָמְרִי, אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ** – שאם הקדיש אדם חפץ אינו יכול להישאל על הקדשו אצל חכם כדי שיתיר לו את ההקדש. **וְכֵינָן דְּאֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ** – ומאותו הטעם שאין שאלה בהקדש, כך גם **אֵין שְׁאֵלָה בִּנְזִירוּת**, כי נזירות היא בהקדש שנאמר בנזיר (במדבר ו ח) 'קֹדֶשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ'. ולבית שמאי כמו שאין נשאלים על ההקדש, כך המקדיש אינו יכול לחזור בו מההקדש אפילו תוך כדי דיבור, ולכן גם בנזירות שהיא בהקדש, אינו יכול לחזור בו מקבלת הנזירות אפילו בתוך כדי דיבור.

וּבֵית הִלֵּל שאמרו שלא חלה עליו נזירות, **סָבְרֵי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, דְּתָנַן במשנה במסכת מנחות (קג.) שהאומר 'הרי עלי מנחה מן השעורים', ואין הוא יכול להביא מנחה כזו משום שאין מנחת נדבה באה אלא מן החטים, נחלקו תנאים בדינו, תנא קמא סובר שחייב להביא מנחה מן החטים, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר** לגמרי, כיון **שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים**, שדרך המתנדבים להתנדב דבר הראוי להקרבה, והוא התנדב מנחה משעורים שהוא דבר שאין מקריבים כמוהו בנדבה. וכן האומר 'הריני נזיר' אף שסיים דבריו ואמר 'מן הגרוגרות', אין אומרים שבתחילה רצה לקבל נזירות ועכשיו חוזר בו, אלא לכתחילה כך היתה כוונתו לקבל על עצמו נזירות מן הגרוגרות, ומכיון שאין כזו נזירות לא נדר כדרך הנודרים ולא חלה עליו נזירות כלל.

הגמרא מביאה ברייתא הסוברת שבית שמאי ובית הלל נחלקו באופן אחר: מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּ**רַאי** תַּנָּא – משנתינו שנויה שלא כדברי התנא דלהלן, דְּתַנְיָא, האומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה', **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, נחלקו בית שמאי ובית הלל בדינו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אם פירש שנתכוון לאסרם כקרבן, הרי הוא **נָזִיר** – נאסר בהם בנדר, ואם לא פירש כלום, הרי הוא **נָזִיר**. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נָזִיר** – אסור בהם בנדר, **וְאֵין** הוא **נָזִיר**. ודברי רבי נתן אינם כתנא קמא ולא כרבי יהודה, שלשיטתם לפי בית הלל לא חל עליו שום איסור, ואילו רבי נתן אמר שלבית הלל חל נדר. וכן בדעת בית שמאי, לפי תנא קמא בית שמאי סוברים שחלה עליו נזירות ולא נדר, ורבי יהודה אמר שלשיטתם חל עליו נדר ולא נזירות, ואילו רבי נתן סובר שלבית שמאי חל עליו או זה או זה, כפי בוונתו.

הגמרא מבארת טעמי בית שמאי ובית הלל, לרבי נתן: **בֵּית שַׁמַּאי** הסוברים שחל עליו נזירות או נדר, **סָבְרֵי לָהּ** כְּ**רַבִּי מֵאִיר** שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ובודאי נתכוון לקבל נזירות ככל דיניה, **וּלְעִנְיַן** איסור נדר סוברים כְּ**רַבִּי יְהוּדָה** שפירש את דבריהם במשנה, שאם אמר הנודר שרצונו היה שהתאנים יאסרו עליו כקרבן, חל על התאנים איסור נדר. **וְאִילּוּ בֵּית הִלֵּל** שאמרו שחל עליו איסור נדר, **סָבְרֵי לָהּ** כְּ**רַבִּי יוֹסֵי**, שבגמר דבריו אדם נתפס, וכיון שבגמר דבריו אמר 'מן הגרוגרות', אינו נזיר אלא נאסר בגרוגרות באיסור נדר.

לשון אחר בדברי רבי נתן: **לִישָׁנָא אָחֳרִינָא אָמְרִי לָהּ** – יש גורסים בברייתא שהובאה לעיל, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אם פירש שנתכוון לאסור גרוגרות ודבילה כקרבן, הרי הוא **נָזִיר, וְאֵינוֹ נָזִיר**. [אף אם אמר שנתכוון לכך]. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, לֹא נָזִיר וְלֹא נָזִיר**.

טעמי המחלוקת לפי הלשון השני: **בֵּית שַׁמַּאי** סוברים כְּפִי שאמר **רַבִּי יְהוּדָה** במשנה לפי בית שמאי, שאם פירש שכוונתו היתה שהתאנים יאסרו עליו כקרבן, נאסרים עליו. **וּבֵית הִלֵּל** סוברים כְּ**רַבִּי שִׁמְעוֹן**, שכל שלא התנדב כדרך המתנדבים לא חל נדרו, ולכן לא חלה עליו נזירות כי אין דרך מקבלי נזירות לקבל נזירות מתאנים, וכן לגבי נדר אין דרך הנודרים לאסור בלשון נזירות.

הגמרא מביאה משנה לגבי המתחייב מנחה שאינה ראויה להקרבה: תְּנַן הָתָם במנחות (קג.), **הָאוֹמֵר** 'הֲרֵי עָלַי מִנְחָה לְהָבִיא מִן **הַשְּׂעוֹרִים**' וזהו שלא כדין, שהרי מנחת נדבה באה רק מחטים, **יָבִיא** מנחה **מִן הַחִיטִּים**. וכן הנודר להביא מנחה מקמח – שאינו מנופה, והרי אין מנחה באה אלא מסולת, שהוא מנופה, **יָבִיא סוֹלֶת**. וכן הנודר להביא מנחה **שֶׁלֹּא בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, יְבִיאֶנָּה** למנחתו **בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה**, לפי שאין מנחת נדבה באה בלי שמן ולבונה. וכן הנודר להביא **חֲצִי עֶשָּׂרוֹן** סולת למנחה, **יָבִיא עֶשָּׂרוֹן שָׁלֵם**, כיון שאין מנחת נדבה באה בפחות מעשרון סולת. וכן הנודר הרי עלי להביא **עֶשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה, יָבִיא שְׁנַיִם** שלמים, שאין מתנדבים מנחה בחצאי עשרון. ובכל אלו **רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר**, וסובר שאינו מביא מנחה כלל, כיון **שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים**. הגמרא מבררת מי הוא תנא קמא במשנה זו, **מַאן תַּנָּא** – מי הוא התנא ששנה **דְּ**[שכאשר אדם אמר] 'הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׂעוֹרִים' **מְבִיא** מִן **הַחִיטִּים**. **אָמַר חִזְקִיָּה, כְּמַחֲלוֹקֶת שָׁנִיתָה** – דין זה תלוי במחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתינו, וְשיטת תנא קמא של רבי שמעון כְּ**בֵית שַׁמַּאי הִיא**. חזקיה מבאר דבריו, **לְאוֹ אָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** [–וכי לא אמרו בית שמאי], **כִּי אָמַר** – שהאומר 'הרי נזיר מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וּמִן **הַדְּבֵילָה**' **חָיַיב נָזִיר**, לפי שאין אדם מוציא דבריו לבטלה ובודאי נתכוון לקבל נזירות כדינה, **הָכִי נַמִּי** – כך גם כאן סוברים בית שמאי, **כִּי אָמַר** – שהאומר 'הרי עלי מנחה מִן הַשְּׂעוֹרִין', **מְבִיא** מִן **הַחִיטִּים**, שבודאי נתכוון להתחייב במנחה כדין. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, אין הכרח לומר כן, אלא **אֲפִילּוּ** תֵּימָא – אפילו תאמר שתנא קמא סובר כִּדְבֵרֵי **הַכֹּל** ואף בבית הלל, יתיישבו דבריו יפה, שיש להעמיד דבריו בְּאופן **שֶׁאוֹמֵר** הנודר לאחר שנדר, **אִילּוּ יָדַעְתִּי** שאי אפשר **שֶׁאֵין נוֹדְרִין כָּךְ, לֹא נָדַרְתִּי כָּךְ אֶלָּא כָּךְ** – אילו ידעתי שאי אפשר לנדור להביא מנחה משעורים, הייתי נודר להביא מחטים. ונדרתי משעורים משום שטעיתי וסברתי שאפשר להביא מנחת נדבה משעורים כמו שמנחת סוטה ומנחת העומר באות משעורים, ובאופן זה מודים בית הלל שחייב להביא של חטים. אמנם האומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' אין כאן מקום לטעות, שאין שום נזירות מגרוגרות, ולא יתכן שטעה, אלא אע"פ שידע שאין נזירות מגרוגרות נדר כך, ולכן סוברים בית הלל שלא חלה נזירות עליו.

הגמרא דנה בנודר להביא מנחה מעדשים: **אָמַר חִזְקִיָּה, לֹא שָׁנוּ** שלפי תנא קמא חייב להביא מנחה מחטים, **אֶלָּא כְּשֶׁאָמַר** 'הרי עלי מנחה **מִן הַשְּׂעוֹרִים, אֲבָל אָמַר** 'מִן **הָעֲדָשִׁים**' **לֹא מְיַיתֵי וְלֹא כְּלוּם** – אינו מביא כלל. כי דווקא בנודר להביא משעורים יש לומר שרצה להתחייב מנחה כהלכתה, וטעה שאפשר להביא גם משעורים [כמו מנחת סוטה ומנחת העומר], אבל הנודר להביא עדשים ודאי לא טעה בדבר ידוע כזה. הגמרא מקשה על דבריו: **מִכְּדֵי** [–הבה ונראה], **חִזְקִיָּה, כְּמַאן מוֹקִים לָהּ לְמַתְנִיתִין** – כמי מעמיד חזקיה את המשנה במנחות, הרי לפי דעתו היא שנויה **כְּבֵית שַׁמַּאי** – כדברי תנא קמא בשם בית שמאי, וכמו שנתבאר למעלה בשמו, **וְאִם כֵּן** קשה, **הָא עֲדָשִׁים לְגַבֵּי מִנְחָה כְּגְרוֹגְרוֹת לְגַבֵּי נָזִיר דָּמוּ** – הרי ידוע לכל שאין נזירות מן הגרוגרות, **וְכִבְכֵל זאת קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** שהאומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' **חָיַיב נָזִיר**, ומן הדין שגם הנודר להביא מנחה מעדשים יביא של חטים. מתרצת הגמרא: **הָדַר בֵּיהּ** [–חזר בו] **חִזְקִיָּה** ממה שהעמיד את המשנה שם כתנא קמא בשם בית שמאי, ולכן חילק בין שעורים לעדשים [ולהלן יתבאר כיצד מעמיד חזקיה את המשנה, לאחר שיתבאר טעמו].

הגמרא מבררת מדוע חזר בו: **וְאַמַּאי הָדַר בֵּיהּ** – מדוע חזר בו חזקיה ממה שהעמיד את המשנה שם כבית שמאי [לפי תנא קמא בשמם]. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ** – חזקיה התקשה בפירוש המשנה, אם היא כבית שמאי, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי 'מִן הַשְּׂעוֹרִים'** – מדוע שנה התנא 'מן השעורים', **לֵיתְנֵי מִן הָעֲדָשִׁים** – היה לו לשנות 'מן העדשים' שהרי לבית שמאי גם באופן זה חייב להביא מהחטים, וזהו חידוש גדול יותר מהאומר 'מן השעורים', שהרי בעדשים לא שייך טעות. הגמרא מבארת את דברי חזקיה: **אֶלָּא** כך **סָבַר חִזְקִיָּה** אחר שחזר בו, **כִּי קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם** – כשאמרו בית שמאי שם, שהאומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' חל עליו איסור, אין הפירוש שחלה עליו נזירות, אלא כְּ**רַבִּי יְהוּדָה** שחל עליו איסור נדר, ובאופן שפירש דבריו שרצה לאסור גרוגרות בקרבן. והמשנה במנחות שנויה כבית שמאי לפי פירוש רבי יהודה, שכמו שהאומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות', אף שנדר בלשון נזירות חל הנדר, כי שייך איסורי נדרים בגרוגרות, כך האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, מביא מהחטים, כיון ששעורים שייכים למנחה. אבל הנודר מן העדשים פטור לגמרי, כי זה אינו שייך למנחות כלל.

רבי יוחנן חולק על חזקיה: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, לדעת תנא קמא במשנה במנחות, **אֲפִילּוּ** נודר להביא מנחה **מִן הָעֲדָשִׁים** חייב להביא חטים. מקשה הגמרא: **וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר** שהמשנה במנחות נשנית בשיטת בית הלל, וחייב להביא מנחת חטים, דווקא **בְּאוֹמֵר** הנודר, **אִילּוּ חָיַיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין נוֹדְרִין כָּךְ** [–להביא שעורים], **לֹא נָדַרְתִּי כָּךְ אֶלָּא כָּךְ** – אלא הייתי נודר להביא חטים. ואם כן אם אמר 'עדשים' אין לחייבו, שהרי ידוע לכל שאין שום מנחה באה מעדשים. מתרצת הגמרא: שבאמת רבי יוחנן סבר שהאומר 'מן העדשים' פטור, ומה שאמר רבי יוחנן שחייב להביא מנחה מהחטים, **לְדִבְרֵיהֶן דְּחִזְקִיָּה הוּא דְּקָאָמַר** – לפי דברי חזקיה אמר כן, שחזקיה העמיד בתחילה את המשנה שם כדברי תנא קמא בשם בית שמאי, ואחר כך חזר בו, אמר לו רבי יוחנן, **אִתְּ מַאי טַעְמָא קָא הָדַרְתְּ כָּךְ** – מדוע חזרת בך, **מִשּׁוּם דְּ**לא **קָתָנֵי 'מִן הָעֲדָשִׁים'** – כי לא שנינו 'מן העדשים', שיש בהם חידוש גדול יותר מהאומר 'מן השעורים' [ומזה הוכחת שאין המשנה כתנא קמא בשם בית שמאי, שהרי לדבריהם אף בנודר על דבר שאינו שייך כלל חל הנדר]. משום זה לא היית צריך לחזור בך, כי **דִּלְמָא** 'לֹא מְיַיתֵי' **קָאָמַר** – שמא

המשך בעמוד קפח

המשנה שנויה בדרך 'לא מיבעיא', כלומר, **לֹא מִיבַּעְיָא** – לא צריך להשמיענו **כִּי אֲמַר** – שהאומר **'מַעֲדָשִׁים' דְּמֵיתֵי מִנְחָה מֵעֲלֵיהָא** – שמביא מנחה מעולה, דהיינו מחטים, **דְּאֵיכָּא לְמֵימַר** – שיש לומר **דְּמֵיהַדַּר הוּא דְּהָדַר בֵּיהּ** – חוזר בו ממה שאמר 'הרי עלי מנחה', שרצה להתחייב מנחה גמורה, ועתה הוא אומר 'מן העדשים', **וְתִפּוֹס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן** – דבריו חלים כפי מה שאמר בתחילה, דהיינו 'הרי עלי מנחה', ולכן פשוט שחייב במנחה, **אֶלָּא כִּי אֲמַר** – אפילו אם אמר 'מִן הַשְּׁעוֹרִין', שבאופן זה יש לומר **שׁוֹדֵאי דְּהָכִי קָאָמַר** – כך נתכוון לומר, **אִי קָדְשָׁה** – אם יתכן שמנחתי תהיה קדושה **כְּמִנְחַת הָעוֹמֶר**